

Megmenthető a magyar társadalom?

Vecsei Miklós a nyomorról, a bátorságról és az őszinte segítségkérésről

„Sok-sok elengedhetetlen igazság, ami megváltoztathatná az embereket, nem hangzik el... Azok, akik kimondhatnák, nem tudják megfogalmazni, azok meg, akik megfogalmazhatnák, nem tudják kimondani. Minden valódi politika egyik legsürgetőbb feladata volna e baj orvoslása.” A XX. századi francia filozófusnő és misztikus, Simone Weil gondolatát idézi Vecsei Miklós, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnöke, amikor a Magyarországot belülről égető gondokról: elszegényedésről, hitelválságról, a köztünk élő nyomorról, a társadalmi lecsúszásról kérdezem – s arról, hogyan lehetne megfordítani a negatív folyamatokat.

– Húsz éve dolgozom hajléktalan és cigány emberek között, és tisztában vagyok azzal, hogy még mindig akadozva beszélem a nyelvüket. De van, aki csak ránéz egy problémára, és már mondja is, szerinte mi a „megoldás”. Jó példa erre egy vidéki üdülőhely esete: az ott formálódó jelentős beruházás ellen környezetvédelmi okokból sokfelé tiltakoztak, köztük rendszerint azon a tájon nyaraló budapestiek is. Arra azonban valószínűleg nem gondoltak, hogy megkérdézzék az ott élő munkanélküliek véleményét. Hogy vajon valóban arányos-e a várható környezetszennyezés azzal, hogy a helybeliek közül többeknek a főváros közelébe kell járniuk dolgozni minimálbért, pedig a fejlesztés következtében helyben is lehetne munkájuk. Ha csak messziről nézünk rá egy problémára, fogalmunk sem lehet az érintettek fájdalmairól, gondjairól, reményeiről, rejtett képességeiről, és akkor – legyünk bár iskolázottak – rossz döntéseket fogunk hozni. Időt kell szánni a megismerésükre. Megmenthetné a magyar társadalmat, ha több türelmünk lenne.

Nézzünk egy folyamatosan aktuális példát: türelmetlenség azt mondani, hogy bizonyos támogatásokat kössenek a gyerekek iskolába járásához?

– A társadalom közös célja és felelőssége, hogy mindenki minél tovább járjon iskolába, s így minél több képessége legyen az élethez. Annak jó üzenete van, ha a kormány azt mondja: a támogatás nem a megszületés jogán jár, hanem azért, mert az életünkkel kezdeni kell valamit. Csak az a kérdés, hogy azok, akik alkalmazni fogják ezt a jogszabályt, vajon ismerik-e azt a helyzetet, amikor valaki egy nullafokos, nedves lakásban ébred, ahol nincs villany, az ott élők talán ettek este egy üres tésztát, és a penésztől minden bűdös. Amikor egy ilyen helyről bemegy a gyerek az iskolába, és beül a padba, a szomszédja elhúzódik mellőle – egyszerűen azért, mert ő egészséges, normális környezetből jön. Ez természetes reflex. De a nyomorból érkező gyerek ezután nyilván nem akar majd iskolába járni. És azért sem, mert neki nincs mit ennie, és kopott a ruhája, a másiknak meg divatos. Ezek nem olyan nehezen érthető dolgok. Amikor integrációról meg iskoláztatásról beszélünk, mintha azt gondolnánk: megnyomunk egy gombot, és attól meg fog változni a társadalom.

A támogatás önmagában elégtelen, a rászorulókat ez leszámítva magukra maradtak. Merre lehet továbblépni?

– A társadalom gazdag és szegény rétege között nincs akkora szakadék, mint a szegények és a nyomorultak között. A nyomorban már nincsen tudás, összetartó erő, nincs remény, ami a holnapot értelmessé tenné; nincs cél, amiért érdemes volna felkelni, küzdeni. Annaira kilátástalan a helyzet – és annyira nem tűnik valóságosnak, ami adott esetben a szomszédban látható. A szubszidiaritás, amely az Európai Unió egyik alapelve, meglévő, öntevékeny közösségeket feltételez. De meg kell nézni közelről egy nyomorban tengődő közösséget, hogy milyen szinten ki vannak szolgáltatva néhány embernek, akik valószínűleg maguk is ki vannak szolgáltatva annak a helyzetnek, amelybe

belenőttek: az uzsorának, különböző érdekcsoportoknak. Ha valaki azt gondolja, hogy az ilyen helyre juttatott támogatások a közösség ja-

„Iszonyú keveset hallunk arról, hogy milyen válságfolyamatok játszódnak le a családokban...”

vát fogják szolgálni, és a közösség majd el tudja dönteni, mire van szüksége, annak fogalma sincs a valóságról. Több száz olyan település van ma Magyarországon, amely magától nem tud kikecmeregni ebből a helyzetből. Tíz-tizenöt évre volna szükség, amíg külső segítséggel annyira helyreáll az emberek önbizalma, reménye, hogy onnantól fogva rájuk lehet bízni, mi legyen holnap. Persze erre sokan rávágják: ez paternalizmus és az önrendelkezési jog megsértése. Aki ilyet állít, az nem ismeri a valós helyzetet. Azt szoktam mondani: ha valaki vitatkozik akar ezekről a kérdésekről, ne „odafelé”, hanem „visszaúton” tegye – ne személyes tapasztalatok nélkül, hanem közelről megismerve a konkrét bajokat.

A kormányváltás óta most épp a nyári szünetnél tartunk, de észlelhető-e már valamilyen változás szociális fronton?

– Az eddigi döntésekből az látszik, hogy a kormány komolyan veszi ezeket a kérdéseket. Például moratóriumot hirdet. Ezt ugyan az előző kabinet is megtette: az egyik moratórium a kilakoltatásra vonatkozott – de csak télen. S ha valakit tavasszal lakoltatnak is ki, néhány hónap múlva újra fenyegeti a hideg időszak. Az volt a gond, hogy a rendelkezéshez nem társult lakáspolitikai koncepció. A másik moratórium még rosszabb üzenetet hordozott: a közművek kikapcsolását is tiltották. Ezzel az volt a baj, hogy végláthatatlan adósságszpirált indított el. Egy tél során csak a gázfogyasztással több százezer forint adósságot képes felhalmozni egy család, amely két minimálbérrel élve soha nem fogja utolérni magát. Ennek a lépésnek semmi értelme nem volt. Ezeket a negatív spirálokat kellene elvágni. Egyébként a szolgáltatóknak évek óta hiába javasolja a Máltai Szeretetszolgálat az előrefizetés villany- és gázórák bevezetését... Ha egy kormány azzal hirdeti moratóriumot, hogy addig tartja fenn, amíg megoldást nem talál a gondokra, hogy ne legyen tömeges a moratórium feloldása utáni kilakoltatás, vagy az órákikapcsolás helyett maximálisan próbálja a gáz és a villany árát, ezek távolabbi mutató üzenetek, de ekkor sem mindegy, hogyan nyúlunk a problémához. Mostanában rengeteg szó esik bankadóról, százalékokról,

kamatlábakról, de iszonyú keveset hallunk arról, hogy közben milyen válságfolyamatok játszódnak le a családokban. Az adósok nem tudják fizetni a részleteket – de az sem mellesleges, hogy miért. Erről kellene sokkal többet beszélni. Van, aki valóban felelőtlen, s nemcsak akkor volt az, amikor például hitelt vett fel, hanem most is. Lehet, hogy fizethetné, de másra költ. Vannak halmozók, s nem feltétlenül jó, ha az állam átvállalja a tartozásaikat. De más esetekben munkahelyvesztés, haláleset, betegség, válás vagy épp az árfo-

ne hazudjon tovább a feleségének vagy éppen magának, s ne menjen bele egy újabb hitelbe. A legtöbb nyilván pánikba esnek, amikor jön a krízis. Ilyenkor rendszerint rossz reakciók születnek. Az ember sok mindent képes elhinni, ami arról szól, hogy megtarthatja addigra elért státusát. Évtizedeken keresztül be tudta tölteni a társadalom és a család által elvárt szerepét. Eljárt dolgozni, pénzt keresett, a gyerekeknek meg tudták venni, amire igazán szükségük volt, elmentek nyaralni... És most néhány hónap leforgása alatt esetleg meg kell válnia a munkájától, a biztonságától, a tekintélyétől. Ezt nem olyan egyszerű feldolgozni. Sok ember önmagának sem vallja be, mi történt vele. Közben telik az idő, nincs munka, és elvesz egy nagyon rossz kölcsönt. Esetleg egy évig is el tudja játszani mások előtt, hogy dolgozni jár és pénzre keres. Aztán jön az első vilánykikapcsolás. Még mindig hazudik: azt mondja, elromlott az elektromos rendszer. Persze nem olyan könnyű egy szülő számára, hogy megmondja az egyetemista gyerekeknek: mostantól nem tudjuk finanszírozni a tanulmányaidat, halassz egy évet. Talán egy kis segítség kellene hozzá, hogy meglássák: a gyerekek is érezhet felelősséget a családdért, s nem dől össze a világ, ha diákhitelt vesz fel. Ha a régi szerepek megtörnek, egy-egy ilyen beszélgetés segíteni tud, hogy józan belátás szülessen, és őszinte segítségkérésre kerüljön sor.

Egyértelmű, hogy nem pusztán pénzügyekről, hanem főleg szemléletbeli problémákról van szó...

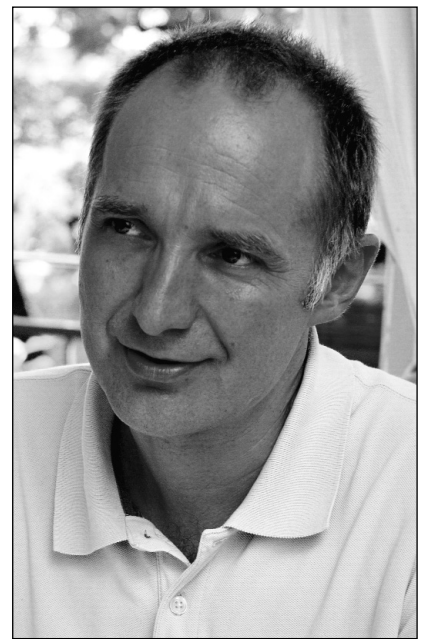
– Érdemes visszatekinteni az elmúlt másfél évben lejátszódott folyamatra. Az egész társadalom őszintén aggódott, hogy „bedől a bankrendszer”. Nem egészen értettük, mi az a bankrendszer meg a konszolidáció, de azt igen, hogy vannak köteleességek, segíteni kell a bankokon, hiszen a mi pénzünk is náluk van. A másik izgalmat a na-

„Mintha azt gondolnánk: megnyomunk egy gombot, és attól meg fog változni a társadalom”

lenére, hogy mindenkinek megnézzék a helyzetét... Az államnak is – ahhoz, hogy jól segítsen – nagyon közelről kellene felmérnie a problémákat. Ehhez a szociális munka vagy a mentorálás nyújthat segítséget. Az egyik bankkal kipróbáltunk egy programot: a felszólítás mellett, amelyben jelzik, hogy baj lesz, ha nem fizet az ügyfél, mi is kiküldtünk egy levelet. Ebben világosan közöltük, hogy nekünk ugyan nincs pénzünk, de felajánlottuk, hogy beszéljünk arról, miért jutottak idáig, s van-e még valamilyen tartalékuk, amelynek segítségével a helyzet rendezését el lehet kezdeni. Azt tapasztaltuk, hogy egyetlen szembenézés a problémával meg tud menteni egy családot. Egy beszélgetés például arról, hogy a férj

nyon sok eladósodott család okozta. Őszinte társadalmi aggodalom volt, hogy mi lesz velük. Aztán jött az év vége: az egyik oldalon háromszázmilliárd forint haszon a bankoknál, a másik oldalon pedig százhetvenötezerrel nőtt a BAR-listások száma. Nagyon világosan kiolvasható ebből a folyamatból, hogy súlyosan torzult a szemléletünk. Normális esetben a gazdaság arra való, hogy a társadalmat szolgálja, a jólétünket növelje. Most pedig a társadalom szolgálja egy nagyon szűk réteg érdekeit. A társadalompolitika és a gazdaságpolitika viszonyát kellene megváltoztatni. Ez volna a politika legfontosabb feladata. Jelenleg nyolcszáz ezer olyan ember él Magyarországon, akinek hitelproblémája van. Számoljunk családonként

„Sok ember önmagának sem vallja be, mi történt vele”

csak három emberrel: ez az ország egynegyedét érinti közvetlenül. Így nem alakulhat ki józanul gondolkodó, normális jövőképpel, önbecsüléssel rendelkező társadalom.

A lecsúszott társadalmi rétegekről, a nyomorról beszélve nem hagyhatjuk szó nélkül a hazai cigányság helyzetét.

– Ebben a kérdésben is nagy felelősség hárul a politikusokra és az „írásstudókra”. A társadalom az ő közvetítésükkel értheti meg jó esetben, mi feszül a mindannyiunkat érintő problémák mélyén. Ha megsejtjenék, mit jelent az, hogy valaki már nem tud akarni... Tudjuk-e, hogy a cigány emberek valaha nagyon keményen dolgoztak? Például a bányákban, amíg be nem zárták azokat. Akkor is más volt a kultúrájuk, az életvitelük, de megbecsült emberek voltak. Mára felismerhetlenné zúzza őket az elmúlt két évtized. S ha valaki most odamegy hozzájuk, alig elfogadható állapotot lát. Csak éppen azt a húsz évet nem tudjuk öt perc alatt megérteni... Ehhez sokkal több ideig kellene köztük lenni. S erre a nyomorulttá vált világra rátelepszik az uzsora, a bűnözés, a nőkereskedelem, és az uzsoráért valóban sorban állás van, mert az életben maradásért inkább vállalkozik a rabslolgaságot, mint a teljes kitalizottságot. Aki azt mondja, hogy cigány gyerekek tömegei születnek a családi pótlék miatt, még sosem találkozott sokgyerekes roma családdal. Vagy aki azt gondolja, hogy cigány gyerekek azért betegek vagy fogyatékosok, mert a szülei verik őket. Nem, hanem mert nem táplálkozik rendszeresen az anyjuk, mert cigarettázik, iszik, vagy tizenégy évesen szüül. Elég iszonyú a valóság, nem kellene rémtörténeteket terjeszteni róluk. Botrány, ha egy pillanatig sincs bennünk elfogadás. A szeretetszolgálat munkája során gyakran találkoznak olyan helyzetekkel, amikor kétszer meggondoljuk még azt is, hogy megszólaljunk. Jelen kell lenni, s először is a bizalmat kell megszerezni, mert csak utána lehet segíteni, építeni, elsősorban a gyerekeken keresztül.

Persze mindezen problémák megoldására egyedül képtelen egy civilszervezet vagy egy egyház. Hozzá tud járulni a maga értékeivel, tudásával, de igazából nagyon erős strukturális váltásra van szükség. Az alapvető kérdés az, hogy miközben a kormány meg kell erősítenie a szintén elég nagy bajban lévő középréteget, amely a társadalom húzóerejét jelenti, van-e bátorsága ahhoz, hogy odaálljon a legnyomorultabbak mellé. Megkockáztatja-e az ebből fakadó konfliktust a többségi társadalommal? Tíz józan év alatt föl lehetne emelni azt az egymillió embert, akit most közvetlenül fenyeget, hogy teljesen lecsúszik, és végleg elveszíti a változás reményét. Ha az ország vezetése megismeri a legnyomorultabbak életét, ha közelebb engedi magához őket, akkor van megoldás.

Szigeti László
Fotó: Bókay László